

Міністерство освіти і науки України

Сумський державний університет

КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

*Тема: «Вдосконалення механізмів підвищення ефективності використання
основних фондів підприємства»*

Спеціальність 051 «Економіка»,

освітня програма 8.051.00.11 «Економіка та бізнес-інновації»

Завідувач кафедри: _____ /Карінцева О.І./

Керівник роботи: _____ /Мельник Л.Г./

Виконавець: _____ /Багаченко Ю.М./

Група: _____
П.І.Б.
Е.мдн-11к
шифр

Суми 2022

*Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет*

**КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Завідувач кафедри економіки,
підприємництва
та бізнес-адміністрування
_____ О.І. Карінцева**

«12» 10. 2022 р.

**ЗАВДАННЯ
до кваліфікаційної роботи магістра**

Студента(ки) групи Е.мдн-11к, 2 курсу, ЦЗДВН

(найменування інституту)

Спеціальності 051 «Економіка»

Освітня програма 8.051.00.11 «Економіка та бізнес-інновації»

Багаченко Юлія Миколаївна
(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема індивідуальної роботи: «Вдосконалення механізмів підвищення ефективності використання основних фондів підприємства»

Затверджую наказом по Сум ДУ № 1097-VI від «18» 11. 2022 р.

Термін здачі студентом закінченої роботи: «27»11. 2022 р.

Вихідні дані до роботи: навчальна література, періодична література, статистичні дані, фінансова звітність підприємства методична література.

Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що підлягають розробленню): 1. Загальна характеристика основних фондів та теоретичні аспекти їх виконання. 2. Аналіз та оцінка використання основних фондів. 3. Шляхи підвищення ефективності використання та відтворення основних фондів підприємства.

Перелік ілюстрацій:

- Основні виробничі фонди підприємства їх склад та структура
- Показники використання основних засобів підприємства
- Показники ефективності використання основних засобів підприємства і їхнього стану
- Аналіз рентабельності основних засобів підприємства

Дата видачі завдання: «12»10. 2022 р.

Керівник кваліфікаційної роботи магістра _____ д.е.н., проф. Мельник Л.Г.
(вч. звання, П.І.Б.)

Завдання прийняв(ла) до виконання: «12»10. 2022 р. _____
підпис студента(ки)

Примітки:

1. Це завдання підшивається до пояснювальної записки кваліфікаційної роботи магістра.
2. Крім завдання, студент має отримати від керівника календарний графік роботи над кваліфікаційною роботою магістра на період проектування із зазначенням строків виконання окремих етапів.

Зміст

Анотація.....	5
Вступ.....	6
1. Загальна характеристика основних фондів та теоретичні аспекти їх виконання.....	7
1.1. Економічна сутність, класифікація та структура основних фондів.....	7
1.2. Знос, амортизація основних фондів. Показники використання, технічного стану та руху основних фондів.....	11
2. Аналіз та оцінка використання основних фондів.....	20
2.1. Організаційно-економічна характеристика та оцінка складу і структури основних фондів підприємства.....	20
2.2. Оцінка складу та структури основних фондів підприємства.....	22
2.3. Аналіз основних показників ефективності використання основних фондів підприємства.....	27
3. Шляхи підвищення ефективності використання та відтворення основних фондів підприємства.....	31
3.1. Оцінка ефективності відтворення та використання основних фондів підприємства.....	31
3.2. Основні напрямки покращення використання основних фондів підприємства.....	35
Висновки.....	42
Список використаної літератури.....	44

Анотація

Кваліфікаційна робота магістра на тему «Вдосконалення механізмів підвищення ефективності використання основних фондів підприємства» виконана на 43 сторінках, містить 31 формулу, 4 таблиці. Має 45 джерела літератури.

Актуальність роботи заключається в необхідності пошуку шляхів підвищення використання основних фондів підприємства.

Метою дослідження є виявлення економічного значення основних фондів, аналіз ефективності використання основних засобів підприємства. Розробка практичних рекомендацій покращення ефективного використання основних засобів підприємства.

У першому розділі роботи «Загальна характеристика основних фондів та теоретичні аспекти їх виконання» розкриваємо економічне значення, сутність, структуру основних фондів даємо характеристику показників використання, технічного стану та руху основних фондів.

У другому розділі роботи «Аналіз та оцінка використання основних фондів» був виконаний аналіз та дана оцінка використання основних фондів підприємства.

У третьому розділі «Шляхи підвищення ефективності використання та відтворення основних фондів підприємства» відображені рекомендації шляхів покращення використання основних фондів, резерви підвищення фондоддачі і обсягів виробництва на підприємстві.

Ключові слова: основні фонди, фондоддача, ефективність, підприємство, виробництво, собівартість, прибуток, продукція.

Вступ

На сьогоднішньому етапі розвитку вітчизняної економіки головною проблемою є визначення ефективності використання основних засобів виробництва із врахуванням оцінки їхнього технічного стану, виявлення і використання резерву їх зростання та виявлення більш важливих чинників, що впливають на зміну рівня використання основних фондів підприємствами.

Так відновлення нормального відтворювального процесу – це головна проблема економіки України. За умов гострого дефіциту інвестиційного ресурсу перед вітчизняними підприємствами є основне завдання підвищення ефективності використання основних фондів, як важливого матеріального елементу виробництва.

За сучасних умов господарювання основними є такі питання як: технічний рівень, надійність, якість продукції, що повністю залежить від якісного технічного стану та ефективності використання основних фондів.

Раціональне та повне використання основних фондів та виробничих потужностей підприємства сприяє покращенню усіх техніко-економічних показників, а саме підвищенню фондівіддачі, зростанню продуктивності праці, підвищенню випуску продукції, зниженню її собівартості, економії капітальних вкладень.

Підприємствам України терміново треба переглянути свою політику щодо ефективності використання усіх наявних ресурсів із метою найшвидшого вирішення проблем конкурентоздатності і економічної стабільності [2].

1. Загальна характеристика основних фондів та теоретичні аспекти їх виконання

1.1. Економічна сутність, класифікація та структура основних фондів

Сучасне суспільство живе в умовах постійних змін та руху. Саме вони стають неодмінними атрибутами існування систем. Ми живемо під час промислових революцій «Industry 3.0» та «Industry 4.0»[23,24,26,27,31,32,35,37,38,40,42]. Завдяки їм з'являється можливість перевести нашу економіку на відновлювальні джерела енергії та новітні інноваційні технології [10,16,17,21,28,33,34,36,39,41,43,44,45,]. Першочергову роль у таких змінах займають основні фонди.

Основні фонди є активним елементом виробництва. Основні фонди забезпечують створення товарів та сприяють покращенню умов праці робітників[8,9,15,18,19,30].

Товарно-матеріальні цінності, що на протязі тривалого часу зберігають свою матеріально-натуральну форму, поступово зношуються та переносять свою вартість на готову продукцію – це основні засоби [9,20,22,25,29].

Матеріально-технічна база суспільного виробництва – це є основними виробничими фондами. Від обсягу основних виробничих фондів залежить рівень технічного озброєння підприємства та його виробнича потужність.

Основні виробничі фонди – це сукупність матеріальних цінностей, що є засобами праці в господарській діяльності підприємства протягом певного періоду часу. Їх склад – це обладнання та машини, передатні пристрої, будинки, споруди, транспортні засоби та інше [8].

Основні виробничі фонди розподіляють на групи, за їх сукупністю спільних технічних характеристик, за їх функціональним призначенням, за умовами використання необоротних матеріальних активів, формами власності та видами економічної діяльності [18].

Основні виробничі фонди мають вартісне значення. Вони приймають участь в матеріальному виробництві при зношенні переносять частинами свою вартість на вартість готової продукції, що була виготовлена при їхній допомозі.

Об'єкти тривалого невиробничого використання, які зберігають натуральну форму та потроху втрачають вартість – є основними невиробничими фондами.

Основними невиробничими фондами є фонди ЖКГ, організації науки, культури, охорони здоров'я.

Тож, матеріальні цінності, що використовуються у господарській діяльності платника податків та вартість яких потроху зменшується із зношуванням – є основними фондами.

Виробничі фонди підприємства поділяються на основні фонди підприємства та на оборотні засоби підприємства.

Основні фонди підприємства, у свою чергу, поділяються на основні виробничі фонди та на основні фонди невиробничого призначення.

Основні виробничі фонди – це фонди з активною частиною, вони складаються із робочих машин, механізмів, транспортних засобів, силових машин і обладнання, виробничого інвентарю та інструменту.

Основні виробничі фонди з пасивною частиною це виробничі будівлі, споруди, передавальні пристрої та різноманітний господарський інвентар.

Основні фонди підприємства – це, також, основні фонди невиробничого призначення. До них відносяться житлові будинки, комунальні будівлі, будівлі медичного призначення, дошкільні засоби, багаторічні насадження [1].

Основні виробничі засоби діляться на активні та пасивні. Активні основні засоби це ті засоби, що беруть участь в виробничому процесі. Пасивні ті, що забезпечують діяльність виробничого процесу на підприємстві. Їх відношення одне до одного – це активна частина дорівнює шістдесят відсотків, а пасивна сорок від загального складу основних засобів.

Назвемо чинники, що мають вплив на структуру основних виробничих засобів це є характер продукції, обсяги її випуску, рівень механізації, автоматизації та спеціалізації, а також умови розміщення підприємства.

Основні фонди поділяються за їх використанням. Це діючі, не діючі та запасні.

Основні фонди діляться на групи за призначенням, за галузевою належністю, за речовинно-натуральним складом.

Основні фонди за функціональним призначенням поділяються на [19]:

- виробничі фонди;
- невиробничі фонди.

Основні фонди за оперативним призначенням розподіляються на:

- промислові;
- будівельні;
- транспортні;
- сільськогосподарські;
- зв'язку.

Основні фонди за ознакою приналежності це:

- * власні;
- * орендовані.

Основні фонди за тривалістю експлуатації поділяють на вікові групи:

- до п'яти років;
- шість-одиннадцять років;
- одинадцять-двадцять років;
- понад двадцять років.

Основні фонди за технічною придатністю:

- придатне обладнання;
- обладнання, яке потребує капітального ремонту;

- обладнання, що має бути списаним, непридатне.

Основні засоби – це матеріальні активи, в тому числі й запаси корисних копалин.

Класифікуємо групи основних засобів необоротних активів:

- група 1 – земельні ділянки;
- група 2 – капітальні затрати на покращення землі;
- група 3 – споруди, будівлі, пристрої;
- група 4 – устаткування і машини;
- група 5 – транспортні засоби;
- група 6 – прилади, інструменти, інвентар;
- група 7 – тварини;
- група 8 – насадження;
- група 9 – ін. основні засоби;
- група 10 – бібліотечні фонди;
- група 11 – малоцінні необоротні матеріальні активи;
- група 12 – тимчасові споруди;
- група 13 – природні ресурси;
- група 14 – інвентарна тара;
- група 15 – предмети прокату;
- група 16 – довгострокові біологічні активи.

Виробничі фонди підприємства утворює сукупність основних виробничих та оборотних фондів підприємства [6].

Щоб здійснити оцінку ефективності використання основних засобів підприємства, треба розрахувати значення показників основних засобів. Дані показники мають показати ступінь використання основних засобів. Щоб зробити оцінку використання основних засобів треба провести аналіз цих показників та виявити чинники впливу на них.

Питоною вагою характеризується виробнича структура основних фондів підприємства. Чим більша питома вага машин, тим більше продукції буде виготовлено на кожну 1 основних фондів. Найбільша питома вага

активних елементів основних фондів підприємства з високим рівнем технічного оснащення, з автоматизованими та механізованими виробничими процесами.

Впливає, також на виробничу структуру основних фондів і розвиток спеціалізації, концентрації та комбінування виробництва.

Все це показує нам, що держава та бізнес зацікавлені у зростанні частки обладнання та машин, найбільшої активної частини основних фондів.

Практично, кожне підприємство має можливість покращити структуру основних виробничих фондів за рахунок підвищення частки виробничого обладнання.

В галузевому контексті підприємство може розглядати структуру основних виробничих фондів [10].

1.2. Знос, амортизація основних фондів. Показники використання, технічного стану та руху основних фондів

У процесі діяльності підприємства його основні фонди піддаються моральному і фізичному зносу.

Втрата основними фондами первісної споживчої вартості є фізичним зносом основних фондів підприємства. При втраті первісної вартості основні фонди знецінюються, а так вимагають заміни на нові [12].

Назвемо види фізичного зносу та форми їх усунення:

- усувний:
 - ремонт;
- неусувний:
 - заміна.

Види морального зносу та форми їх усунення:

- повний:

- заміна;
- частковий:
- модернізація.

Для розрахунку реальної вартості та вірного планування заміни старого устаткування на нове необхідно встановити ступень фізичного зносу.

За наступною формулою розраховується коефіцієнт фізичного зносу основних фондів:

$$K_{zn} = \sum Z_n / C_p, \quad (1.1.)$$

Де $\sum Z_n$ - сума зносу основних фондів, грн.;

C_p – первісна вартість груп основних фондів, грн..

Шляхом ремонту, модернізації і реконструкції частково можна відновити фізичний знос основних фондів.

Застарілі основні фонди за своєю продуктивністю та економічністю поступаються новітній техніці – це виявляє моральний знос основних фондів. Так перед підприємством постає задача своєчасної заміни старих основних фондів на сучасні.

Відновлення зношених основних фондів і їхнє відтворення виконується за рахунок амортизаційних відрахувань, які формуються під час амортизації цих фондів [17].

Поступове перенесення за частинами вартості основних фондів на виготовлений при їх участі продукт – це амортизація.

Амортизація має на меті накопичення фінансових ресурсів для фінансування відновлення у майбутньому та відтворення основних фондів [22].

Грошове значення розміру амортизації, ступеню зносу основних фондів – амортизаційні відрахування. Амортизаційні відрахування входять до складу собівартості продукції і компенсуються за умов продажу продукції виторгу, який надходить [24].

При досяганні залишкової вартості продуктом його ліквідаційної вартості запроваджується амортизація основних засобів.

Методи нарахування амортизації основних фондів:

- прямолінійний, при якому річна сума амортизації розраховується шляхом діленням вартості, що амортизується, на час корисного використання об'єкту основних засобів;
- зниження залишкової вартості, при якому річна сума амортизації розраховується як добуток залишкової вартості об'єкту на початок звітного року і річної норми амортизації. Річна норма амортизації це різниця між одиницею і результатом кореню ступеню кількості років корисного використання об'єкта із результату від ділення ліквідаційної вартості об'єкту на його первісну вартість;
- прискореного зниження залишкової вартості, при якій річна сума амортизації розраховується як добуток залишкової вартості об'єкту на початок звітного року чи первісної вартості на початкову дату нарахування амортизації і річної норми амортизації, що вираховується у відповідності до терміну корисного застосування об'єкту та подвоюється;
- кумулятивного, при якому річна сума амортизації розраховується як добуток вартості, що амортизується і кумулятивного коефіцієнту, він визначається діленням кількості років, які залишилися до кінця терміну корисного використання об'єкту основних засобів, на суму числа років його корисного використання;
- виробничого, при ньому місячна сума амортизації розраховується добутком фактичного місячного об'єму продукції і виробничої ставки амортизації. Ділення вартості, що амортизується на загальний об'єм продукції, коли його підприємство матиме виготовити із використанням об'єкту основних засобів [29].

Не нараховується амортизація на основні засоби груп 1 і 13.

Від джерел надходження основних фондів на підприємство залежать методи оцінки основних фондів. Початкова вартість основних фондів, яка поступила на рахунок капітальних вкладень підприємства, має фактичні

витрати на їхнє спорудження чи придбання, витрати на доставлення і встановлення та на суму податкових відрахувань.

За сьогоднішніх умов та за високого рівню інфляції, максимальну увагу треба приділити, періодичній переоцінці основних фондів і розраховувати їхню відновлювальну вартість. Є потреба в щорічній індексації балансової вартості основних фондів і нематеріальних активів на коефіцієнт індексації на початок звітного року.

Коефіцієнт індексації розраховується по формулі:

$$K_i = (I_f - 10) / 100, \quad (1.2.)$$

Де, K_i – коефіцієнт індексації;

I_f – індекс інфляції.

За умови, коли коефіцієнт індексації менше одиниці, індексація основних фондів не проводиться. Коли ж коефіцієнт індексації більший за одиницю тоді індексація основних фондів проводиться та корегується їхня балансова вартість на суму індексації. Також, підприємство має розрахувати капітальний дохід, що визначається як різниця між сумами корегованої балансової вартості та балансовою вартістю до індексації відповідно до груп основних фондів.

Використання основних фондів приводить до їхнього зносу. Це, у свою чергу, має відображення на якості процесу виробництва.

Процес безперервного поновлення основних фондів називається відтворенням основних фондів.

Класифікуємо процес відтворення основних фондів, відтворення поділяється на просте й розширене.

Відновлення основних фондів у тому ж об'ємі, в якому ці основні фонди були зношені і вибули – це просте відновлення основних фондів.

Просте відтворення основних фондів виконується при заміні деяких деталей, які зношені шляхом ремонту чи заміни.

Джерело простого відтворення основних фондів – це амортизаційні відрахування.

Відтворення основних фондів, де може бути розширення діючих основних фондів за рахунок зростання їхньої кількості і покращення чи залучення більш якісних і економічних основних засобів є розширеним відтворенням основних фондів [4].

Розширене відтворення основних фондів виконується при новому будівництві, при технічному переозброєнні, модернізації, реконструкції устаткування.

Головним джерелом даного відтворення основних фондів – прибуток.

Перерахуємо форми відтворення основних засобів:

- просте відтворення:
 - капітальний ремонт;
 - модернізація;
 - заміна відпрацьованого обладнання.
- розширене відтворення:
 - технічне переозброєння;
 - реконструкція;
 - розширення діючих потужностей;
 - нове будівництво.

Основні виробничі фонди за показниками розподіляються на наступні групи – це натуральні і вартісні [13].

Також додатково виділяють групу умовно-натуральних показників.

Натуральні показники - продуктивність на 1 часу роботи обладнання. Дана продуктивність є технологічною. Вимірюється вона у натуральних одиницях.

Саме натуральні показники є більш вірогідними та вони все ж не дають можливості для реальної оцінки ступеню використання основних фондів різного виду. Саме тоді використовують умовно-натуральні показники. Сутність умовно-натуральних показників полягає в тому, що продуктивність обладнання з вагою питома вага беруть за базу.

При визначенні ефективності використання усіх основних фондів використовують вартісні показники [3].

Розподілити вартісні показники основних фондів можна на основні три групи.

До першої групи відносяться показники, які дають характеристику технічного стану основних виробничих фондів:

- питома вага активної частини основних виробничих засобів дає характеристику прогресивності структури основних засобів, показує частку їхньої активної частини в відсотках до загальної вартості засобів підприємства.

$$\lambda_a = V_a / V * 100, \quad (1.3.)$$

де λ_a – питома вага активної частини основних виробничих засобів;

V – балансова вартість усіх основних виробничих засобів;

V_a – балансова вартість активної частини основних виробничих засобів.

- коефіцієнт зносу – характеризує ступінь зносу основних фондів, розраховується відношенням вартості зносу до первісної вартості основних фондів на кінець року.

$$K_z = \text{ОФзн} / \text{ОФперв}, \quad (1.4.)$$

Де ОФзн – сума накопичення зносу основних фондів в звітному періоді;

ОФперв – первісна вартість основних фондів в звітному періоді.

- коефіцієнт придатності – означає ступінь придатності основних фондів до експлуатації та розраховується відношенням не до амортизованої вартості основних фондів до їхньої вартості на кінець року.

$$K_{\text{прид}} = V_{\text{залиш}} / V_{\text{поч}}, \quad (1.5.)$$

Де $K_{\text{прид}}$ – коефіцієнт придатності;

$V_{\text{залиш}}$ – залишкова вартість основних фондів;

$V_{\text{поч}}$ – початкова вартість основних засобів.

До другої групи відносяться показники, які охарактеризовують рух основних фондів:

- коефіцієнт вибуття – відображає інтенсивність вибуття основних фондів на протязі розрахункового періоду та розраховується як відношення вартості основних фондів, які вибули до первісної вартості основних фондів на початок року:

$$\text{Квиб} = \text{Свиб} / \text{Сперв}, \quad (1.6.)$$

Де Квиб – коефіцієнт вибуття основних засобів;

Сперв – первісна вартість основних засобів на початку року;

Свиб – сумарна вартість вибувших на протязі року основних засобів.

- коефіцієнт оновлення – показує інтенсивність введення у дію нових виробничих потужностей та розраховується відношенням вартості введених основних фондів до первісної вартості усіх основних фондів на кінець року:

$$\text{Конов} = \text{Сввед} / \text{Сперв.к.р.}, \quad (1.7.)$$

Де Конов – коефіцієнт оновлення основних засобів;

Сввед – сумарна вартість введених за 1 рік основних коштів;

Сперв.к.р. – первісна вартість основних засобів на кінець року.

До третьої групи відносяться показники, які розкривають технічне оснащення підприємства:

- фондоозброєність – показує ступінь озброєності фондами 1 робітника та частку загальної вартості основних фондів, що припадає на 1 середньооблікового робітника:

$$\text{Фоз} = \text{Сср} / \text{Чп}, \quad (1.8.)$$

Де Чп – середньооблікова чисельність робітників.

- фондооснащеність – дає можливість побачити частину загальної вартості основних фондів, що припадає на 1 основного обладнання та розраховується по формулі:

$$\text{Фосн} = \text{Сср} / \text{Аобл}, \quad (1.9.)$$

Де C_{cp} – середньорічна вартість основних виробничих фондів;

Аобл – облікова кількість обладнання з найвищою питомою вагою.

- машиноозброєність – дає зрозуміти, яка частка обладнання припадає на 1 працівника, розраховується по формулі:

$$M_{озб} = C_{маш.об} / C_{cp}, \quad (1.10.)$$

Де $M_{озб}$ – машиноозброєність;

$C_{маш.обл.}$ – загальна вартість устаткування;

C_{cp} – вартість середньорічна основних засобів.

- енергоозброєність – виражає частку виробничих енергетичних потужностей, що є на 1 робітника, її розраховують по формулі:

$$E_{озб} = W_{ел} / Ч_{cp}, \quad (1.11.)$$

Де $W_{ел}$ – потужність сумарна всіх електродвигунів обладнання;

$Ч_{cp}$ - середньооблікова чисельність працівників цього обладнання.

До четвертої групи відносяться показники, які показують ефективність використання основних виробничих фондів на підприємстві. Вони ще поділяються на загальні та часткові.

До загальних показників включається:

- фондомісткість – показує частку вартості основних виробничих фондів, яка припадає на одну гривню валового доходу:

$$F_m = C_{cp} / V, \quad (1.12.)$$

F_m – фондомісткість.

- фондоддача – що показує частку валового доходу, яка припадає на одну гривню вартості основних виробничих фондів:

$$F_v = V / C_{cp}, \quad (1.13.)$$

Де F_v – фондоддача;

V – річний випуск продукції;

C_{cp} – середньорічна вартість основних засобів.

- рентабельність основних виробничих фондів – це відношення балансового прибутку до середньорічної вартості фондів:

$$R_{of} = П_{чист} / OF, \quad (1.14.)$$

Де Пчист – чистий прибуток звітного періоду.

До часткових показників належать:

- коефіцієнт екстенсивного використання устаткування – його робота у часі. Поділяється на коефіцієнти календарного та режимного фонду часу:

- календарний фонд ($365 * 24 = 8760$ годин):

$$Кек = Тф / Тк, \quad (1.15.)$$

Де Кек – коефіцієнт використання календарного часу;

Тф – факт час роботи устаткування;

Тк - календарний фонд.

- режимний фонд:

$$Кер = Тф / Тр, \quad (1.16.)$$

- коефіцієнт змінності роботи устаткування – дає інформацію, про кількість змін відпрацьованих у середньому на кожну 1 устаткування протягом певного проміжку часу:

$$Кзм = \sum МЗ / Q, \quad (1.17.)$$

Де $\sum МЗ$ - сума машино-змін;

Q - загальна кількість обладнання.

- інтегральний коефіцієнт використання устаткування, дає зрозуміти як використовується устаткування в часі:

$$Кінт = Ке * Кі, \quad (1.18.)$$

- коефіцієнт інтенсивного використання устаткування, показує як використовується потужність устаткування:

$$Кі = Пф / Пт, \quad (1.19.)$$

2. Аналіз та оцінка використання основних фондів

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

Підприємство, яке ми досліджуємо, утворилося маючи на меті проведення виробничої та комерційної діяльності і у задоволенні суспільної потреби в його продукції, послугах і реалізації на платформі отриманого прибутку економіко-соціальних інтересів власника та трудового персоналу.

Підприємство має відповідальність за своїми зобов'язаннями у межах коштів, що має на своїх рахунках та за майно, яким воно володіє.

Основні фонди і оборотні кошти та деякі матеріальні цінності, їхня вартість показана в самостійному балансі підприємства все це відноситься до майна підприємства [15].

Назвемо джерела формування майна підприємства:

- джерела не заборонені законодавчими актами держави;
- банківські кредити;
- дохід від продажів цінних паперів;
- благодійна діяльність;
- дохід, що отриманий від реалізації продукції;
- матеріальний і грошовий внесок.

Підприємство має майно, яке належить йому на правах власності.

Уставними документами визначений напрямок діяльності підприємства.

Прибуток є основним показником фінансових результатів господарської діяльності підприємства. Прибуток підприємства виникає як різниця виручки від реалізації продукції і їхньої повної собівартості [5].

Підприємством визначається напрямок використання чистого прибутку. Підприємство має можливість для заснування резервів, фондів, все це виконується згідно діючого законодавства держави.

Підприємство розробляє плани для здійснення своєї діяльності, визначає перспективи розвитку, це здійснюється на основі аналізу попиту на його продукцію.

Відобразимо організаційну структуру підприємства:

- директор підприємства;
- заступник директора підприємства;
- начальник відділу постачання підприємства;
- головний інженер;
 - обслуговуючий персонал:
- головний економіст;
 - економіст (інженер по праці):
- головний бухгалтер:
 - бухгалтерія;
 - експедиція;
 - торгівля;
- головний технолог:
 - інженер мікробіолог;
 - промислово-виробничий персонал.

На сьогодні підприємством виробляється досить широкий асортимент хлібобулочної продукції. Об'єми продукції підприємство заплановує відповідно до заявлених потреб у їхній продукції. Продукція підприємства реалізується у межах свого районного центру. Коефіцієнт використання виробничої потужності дорівнює шістдесят вісім відсотків.

Підприємство виробляє продукцію, що має високу якість та конкурентоздатна.

Далі, відобразимо виробничу структуру підприємства.

Виробництво:

- основне:
 - цех з виробництва хліба;
 - цех з виробництва кондитерських виробів;
 - булочний цех.
- допоміжне:
 - парокотельня;
 - компресорна.
- обслуговуюче:
 - гаражі;
 - ремонтно-технічна майстерня.

Об'єм виробництва та реалізована продукція – це взаємозалежні показники. При обмеженості виробничої можливості та необмеженому попитові першість займає об'єм виробництва продукції. За цієї умови підприємство має виготовляти тільки той товар в тому об'ємі, що воно може продати.

На майбутнє підприємство має плани подальшого розвитку та удосконалення виробничої діяльності, придбання новітнього устаткування, підвищуючи асортимент продукції, також підприємство повинно дбати про свій трудовий колектив.

2.2. Оцінка складу та структури основних фондів підприємства

Щоб вірно оцінити основні фонди підприємства нам потрібно дізнатися про їхній склад та їх структуру. Та розрахувати рівень забезпеченості підприємства основними фондами.

Здійснивши оцінку основних засобів ми можемо визначити підвищення об'єму випуску продукції без додаткових ресурсів та визначити ,

що потрібно для оновлення та розширення виробничого потенціалу підприємства.

Виробничі основні фонди мають зв'язок із виробництвом продукції, звідси вони мають найбільшу питому вагу [16].

Таблиця 2.1. Основні виробничі фонди підприємства їх склад та структура

Показник	На початок 2019 р.		На кінець 2019 р.		На початок 2020 р.		На Кінець 2020 р.		Зміни за рік , + , -			
									2019		2020	
	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Ти с. грн. н.	%	Тис. Грн.	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
А.Виробничого призначення:	942	-	1009	-	1009	-	1153	-	67	-	+144	-
*будівлі, споруди	763	81	720	71	720	71	693	60	-43	-10	-28	-11
*машини, устаткування	59	6	84	8	84	8	224	19	25	+2	+140	+11
*транспорт	22	2	119	12	119	12	196	17	96	+9	+78	+5
*інше	98	10	86	9	86	9	40	4	-11	-2	-46	-5
Б.Невиробниче	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

призна- чення												
*будівлі, споруди	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
*машини, устатку- вання	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
*транс- порт	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
*інше	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Разом:	942	100	1009	10	1009	¹⁰⁰	1153	100	67	-	144	-

Таблиця показала, що дане підприємство має у своєму розпорядженні тільки основні фонди виробничого призначення. Основні фонди активного призначення це машини, устаткування, транспорт. Основні фонди пасивного призначення це є споруди, будівлі і інше види засобів.

Судячи з результатів таблиці, спостерігаємо позитивні тенденції в підвищенні вартості машин і устаткування та також транспорту.

Звідси, бачимо, що хоть вартість основних виробничих фондів підвищилася та підприємству треба все таки ефективніше використовувати основні засоби.

Таблиця 2.2. Показники використання основних засобів підприємства

Найменування показнику	2019 рік	2020 рік	Абсолютне відхилення від 2019 року, +/-
1	2	3	4
А. Первісна вартість ОЗ, тис. грн.:	1900	2042	+141
* початок року	2042	2248	+207
* кінець року			
Б. Знос ОЗ, тис. грн.:	959	1033	+74
* початок року	1033	1096	+63
* кінець року			
В. Вартість введених ОЗ, тис. грн.	163	246	+83
Г. Вартість ОЗ, які вибули, тис. грн.	21	39	+17

Оцінюючи основні фонди, треба брати до уваги не лише склад та їхню структуру, а і технічний стан основних фондів в цілому.

При допомозі коефіцієнту оновлення, коефіцієнту вибуття та коефіцієнту приросту можна знайти загальну оцінку руху основних фондів. Оновлюватися основні фонди мають як і за рахунок купівлі нового так і за умови удосконалення старих, це дає можливість зменшити витрати підприємства.

Коефіцієнт оновлення визначимо за наступною формулою:

$$K_{\text{онов}} = S_{\text{введ}} / S_{\text{перв.к.р.}}$$

$$K_{\text{оновл.}} (2019 \text{ р.}) = 163 / 2042 = 1;$$

$$K_{\text{оновл.}} (2020 \text{ р.}) = 246 / 2248 = 0,1$$

Коефіцієнт вибуття визначимо за формулою:

$$K_{\text{виб}} = S_{\text{виб}} / S_{\text{перв}}$$

$$K_{\text{виб}} (2019 \text{ р.}) = 21 / 1900 = 0,01;$$

$$K_{\text{виб}} (2020 \text{ р.}) = 39 / 2042 = 0,02$$

Визначимо коефіцієнт приросту:

$$K_{\text{прир}} = S_{\text{прир}} / S_{\text{перв.поч.р.}}, \quad (2.1.)$$

$$K_{\text{прир}} (2019 \text{ р.}) = 163 - 21 / 1900 = 0,1;$$

$$K_{\text{прир}} (2020 \text{ р.}) = 246 - 39 / 2042 = 0,1$$

Коефіцієнти придатності та коефіцієнти зносу виступають як узагальнюючі показники ступеню фізичного зносу основних засобів чи їхнього технічного стану.

Коефіцієнт зносу визначимо по формулі:

$$K_{\text{з}} = O_{\text{Фзн}} / O_{\text{Фперв}}$$

$$K_{\text{з}} (\text{початок } 2019 \text{ р.}) = 959 / 1900 = 0,5;$$

$$K_{\text{з}} (\text{кінець } 2019 \text{ р.}) = 1033 / 2042 = 0,5$$

$$K_{\text{з}} (\text{початок } 2020 \text{ р.}) = 0,5;$$

$$K_{\text{з}} (\text{кінець } 2020 \text{ р.}) = 0,5$$

За наступною формулою визначимо коефіцієнт придатності:

$$K_{\text{прид}} = (S_{\text{перв.кін.р.}} - S_{\text{з.кін.}}) / S_{\text{перв.кін.р.}}, \quad (2.2.)$$

$$K_{\text{прид}} (2019 \text{ р.}) = (2042 - 1033) / 2042 = 0,5;$$

$$K_{\text{прид}} (2020 \text{ р.}) = 0,5$$

Результати розрахунків перенесемо до таблиці.

Із розрахунків, бачимо, зростання коефіцієнтів оновлення і приросту. Відбулося також зростання коефіцієнтів вибуття, зносу та коефіцієнту придатності. Все це показує нам позитивну динаміку розвитку підприємства.

Звідси, можна зробити висновок, що досліджуване нами підприємство розвивається, має хороший технічний стан.

2.3. Аналіз основних показників ефективності використання основних фондів підприємства

Узагальнюючі вартісні показники визначають загальну економічну ефективність використання основних виробничих засобів на підприємстві. До узагальнюючих вартісних показників, як ми знаємо, відносяться фондоддача, фондомісткість, фондоозброєність [7].

Результатом аналізу використання основних виробничих засобів є аналіз ефективності їх використання.

Визначимо основні показники ефективності використання та стану основних засобів даного підприємства.

Фондоддачу визначимо по формулі:

$$\text{ФВ} = \text{В} / \text{Сперв.поч.р.} + \text{Сперв.кін.р.}, \quad (2.3.)$$

$$\text{ФВ (2019 р.)} = 6071 / (1900 + 2942) / 2 = 3,1$$

$$\text{ФВ (2020 р.)} = 3,02$$

Фондомісткість – це обернений показник до фондоддачі.

Фондомісткість визначається по наступній формулі:

$$\text{Фм} = \text{Сперв.поч.р.} + \text{Сперв.кін.р.} / \text{В}, \quad (2.4.)$$

$$\text{ФВ (2019 р.)} = 0,32$$

$$\text{ФВ (2020 р.)} = 0,33$$

Фондоозброєність визначимо по формулі:

$$\text{Фоз} = \text{Чп} / \text{Сперв.поч.р.} + \text{Сперв.кін.р.}, \quad (2.5.)$$

$$\text{ФВ (2019 р.)} = 0,08$$

$$\text{ФВ (2020 р.)} = 0,07$$

Таблиця 2.3. Показники ефективності використання основних засобів підприємства і їхнього стану

Показник	2019 рік	2020 рік	Абсолютне відхилення від 2019 року , +/-
1	2	3	4
Первісна вартість ОЗ, тис. грн.:	1900	2042	+ 141
*на початок року	2042	2249	+ 207
*на кінець року			
Середньоспискова чисельність ПВП, чол.	150	155	+ 5
Чистий дохід підприємства, тис. грн.	6071	6482	+ 412
фондоозброєність	0,08	0,07	- 0,01
фондовіддача	3,08	3,02	- 0,06
фондомісткість	0,32	0,33	+ 0,01

Фондоозброєність та фондовіддача в 2020 році знизилася. А фондомісткість в 2020 році підвищилася. Все це є свідченням негативу для діяльності підприємства.

При цьому підприємству можна запропонувати більш ефективне використання основних засобів у майбутньому. Можна рекомендувати наступні заходи, такі як, регулярний огляд та своєчасний, якісний ремонт устаткування, виконання нормативних строків експлуатації основних фондів, постійне оновлення основних фондів.

Далі, зробимо визначення рентабельності основних засобів підприємства.

Рентабельність продажів знайдемо по формулі:

$$R_{\text{пр}} = \Pi / В * 100 \%, \quad (2.6.)$$

Де Π – прибуток підприємства, тис. грн.;

$В$ – обсяг реалізованої продукції, тис. грн..

$$R_{\text{пр}} (2019 \text{ р.}) = 1066 / 6071 * 100 \% = 17,6 \%$$

$$R_{\text{пр}} (2020 \text{ р.}) = 18,5 \%$$

Визначимо рентабельність основних засобів:

$$R_{\text{осн.з.}} = \Pi / \text{Сср.} * 100\%, \quad (2.7.)$$

Де – Сср. – середня вартість основних фондів, тис. грн..

$$R_{\text{осн.з.}} (2019 \text{ р.}) = 54,1 \%$$

$$R_{\text{осн.з.}} (2020 \text{ р.}) = 55,9 \%$$

Таблиця 2.4. Аналіз рентабельності основних засобів підприємства

Показник	2019 рік	2020 рік	Абсолютне відхилення від 2019 року, +,-
1	2	3	4
Обсяг вир-ва продукції, тис. грн.	3992	4204	+212
Обсяг реал-ії продукції, тис. грн.	6071	6482	+412
Частка продажу в заг. випуску продукції	1,52	1,54	+0,02
Прибуток підприємства, тис. грн.	1066	1198	+132

1	2	3	4
Середня вартість ОЗ, тис. грн.	1971	2145	+174
Фондовіддача, грн.	2,03	2,01	=0,02
Рентабельність продажу, %	17,6	18,5	+0,9
Рентабельність ОЗ, %	54	55,9	+1,9

З проведених розрахунків, бачимо, що рентабельність основних засобів останнього року підвищилася – це є позитивним для підприємства. Підвищився також і прибуток підприємства.

3. Шляхи підвищення ефективності використання та відтворення основних фондів підприємства

3.1. Оцінка ефективності відтворення та використання основних фондів підприємства

Основні фонди виступають як мірило розвитку самого процесу праці, де показують ступінь механізації виробництва, створюють умови для якісного та своєчасного виконання робіт та дають визначення рівню продуктивності та живій праці. Економічний потенціал та виробнича можливість підприємства підвищується на основі підйому основних фондів. Відбувається зростання технічного рівня виробництва, яке й забезпечує підвищення обсягу випуску продукції та покращення умов праці на підприємстві. Більш краще використання основних фондів дає можливість для зростання випуску продукції без додаткового капіталовкладення, також можливе зниження собівартості продукції. Все це можливе за рахунок зниження на 1 продукції зарплати, амортизації, різноманітних витрат. Зростання ефективності основних фондів приводить до підвищення випуску продукції підприємством та ще дає можливість для розширення виробництва [23].

Від строку експлуатації основних фондів залежить ефективність відтворювальних процесів. Строки експлуатації обладнання мають бути значними щоб забезпечити як найменші витрати в процесі їх утримання.

Ефективність основних фондів характеризує система наступних показників. Це – показник ефективності відтворення деяких видів та усіх засобів праці. Та, другий показник – це показник рівню використання основних фондів як у цілому так і окремих видів.

Показники відтворення засобів праці виділяють в окрему групу. Вони характеризують їхній технічний стан, структуру та процес руху. Коефіцієнт оновлення розраховують як відношення абсолютної суми введення основних

фондів до їхньої наявності на кінці року. Коефіцієнт вибуття розраховується як відношення обсягу вибуття основних фондів до їхньої наявності на початок року. Це не дає можливості для порівняння цих показників [28]. Тоді визначення коефіцієнтів відтворення основних фондів за середньорічною їхньою вартістю вважається більш вірним.

Існують дві форми оновлення основних фондів. Перша – це екстенсивна. Друга – це інтенсивна. Темпи підвищення об'єму основних фондів, що експлуатуються охарактеризовує екстенсивне оновлення. До екстенсивного оновлення належать – коефіцієнт екстенсивного використання обладнання, коефіцієнт завантаження обладнання, коефіцієнт змінності роботи обладнання, коефіцієнт змінного режиму часу роботи обладнання.

Заміна діючих основних фондів на більш ефективні, нові – інтенсивне оновлення.

Зростання об'єму виробництва продукції є основною ознакою зростання рівню ефективного використання основних фондів підприємств. Кількість продукції, що була виготовлена за даного розміру виробничого апарату має залежність від фонду часу продуктивної роботи обладнання на протязі певного періоду та від ступеню використання знаряддя праці за 1 часу. Тож, звідси, маємо дві групи основних фондів, де перша використовується для підвищення екстенсивного навантаження, інша для збільшення інтенсивного навантаження [14].

На ефективність відтворення основних фондів зменшення чи підвищення періоду експлуатації мають різний вплив.

Ще до системи показників ефективності відтворення основних фондів мають відношення – коефіцієнт інтенсивного оновлення та коефіцієнт оптимальності вибуття основних фондів.

Перерахуємо показники ефективності використання основних фондів.

Перший – коефіцієнт змінності роботи обладнання. Він показує відношення загальної кількості машино-змін, що були відпрацьовані за 1

добу до числа встановленого обладнання. Коефіцієнт змінності роботи обладнання характеризує ступінь інтенсифікації виробництва.

Другий – коефіцієнт екстенсивного навантаження.

Третій – коефіцієнт інтенсивного навантаження обладнання. Коефіцієнт інтенсивного навантаження обладнання є відношенням кількості виробів, які були виготовлені за 1 часу до продуктивності обладнання.

Четвертий – коефіцієнт інтегрального використання обладнання. Коефіцієнт інтегрального використання обладнання показує як використовується виробниче устаткування зараз та з часом та ще за його потужностями [11].

Перейдемо до розрахунку показників ефективності та основних засобів для підприємства, яке ми досліджуємо.

Коефіцієнт екстенсивного навантаження визначається по формулі:

$$K_{e.n.} = t_{\text{факт.}} / t_{\text{план.}}, \quad (3.1)$$

Де - $t_{\text{факт.}}$ фактичний час роботи устаткування, год.;

$t_{\text{план.}}$ – плановий час роботи устаткування, год..

$$K_{e.n.} = 3940 / (285 * 2 * 8) = 0,9$$

Звідси, видно, що дане обладнання немає планового навантаження, перебуває на ремонтах та на випробуваннях – це є головними причинами непродуктивної діяльності обладнання на підприємстві.

Наступна формула, визначить коефіцієнт змінності роботи обладнання.

$$K_{z.m.} = (n_1 + n_2 + n_3) / n, \quad (3.2.)$$

Де - n_1, n_2, n_3 – кількість працюючого устаткування у 3 зміни, шт.;

n – кількість працюючого устаткування, шт..

$$K_{z.m.} = (120 + 60) / 120 = 2$$

Занижений коефіцієнт змінності роботи обладнання – це недоукомплектованість спеціалістами, несправне обладнання, додаткові ремонтні роботи та недосконале забезпечення матеріальними ресурсами [20].

За наступною формулою визначимо коефіцієнт інтенсивного навантаження.

$$K_{i.n.} = Q / ВП, \quad (3.3.)$$

$$K_{i.n.} = 13,8 / 20 = 0,7$$

Далі, коефіцієнт інтегрального використання обладнання:

$$K_{\text{інтегр.нав.}} = K_{\text{екст.вик.}} * K_{\text{інт.вик.}}, \quad (3.4.)$$

$$K_{\text{інтегр.нав.}} = 0,9 * 0,7 = 0,6$$

Якість управління, кількість робочих місць, рівень організації виробничого процесу, зміни у номенклатурі продукції, складність технологій, класифікація кадрів, якість матеріалу та сировини, якість технічного стану все це має великий вплив на використання обладнання [25].

Використавши формули для розрахунку, бачимо, що підприємству необхідно підвищити ефективність використання основних засобів.

Зараз, практично на всіх вітчизняних підприємствах спостерігаємо низький рівень ефективності відтворювальних процесів.

Зараз є необхідність в реалізації наступних напрямків інтенсифікації відтворення основних фондів.

Назвемо їх:

- розвиток та перебудова вітчизняного промислового комплексу, удосконалення його структури, виготовлення новітньої техніки та оновлення знарядь праці;

- розвиток науково-технічного прогресу, підвищення рівнів виробництва, мається на увазі, техніко-організаційний рівень та розвиток соціально-економічної ефективності виробництва.

Основні фонди, ефективність їхнього використання, охарактеризовуються наступними показниками, такими як часткові та узагальнюючі [30].

Та повну оцінку ефективності основних фондів одержують за такими показниками, як, фондівіддача та фондомісткість. Також, до головних узагальнюючих показників відноситься рентабельність. Рентабельність

характеризує економічну ефективність роботи підприємств. Рентабельність – це відношення прибутку до середньорічної вартості основних виробничих фондів. Для того щоб підвищити рівень рентабельності треба мобілізувати внутрішні резерви виробництва [21].

3.2. Основні напрямки покращення використання основних фондів підприємства

Своєчасне введення в експлуатацію та швидке освоєння нових основних фондів та виробничих потужностей є досить важливим для зростання ефективності використання капітальних вкладень та показників основних фондів. Все це може здійснитися при зростанні інтенсивності використання виробничих потужностей та основних фондів, ще при зростанні їх екстенсивності їх навантаження [26].

Сприяння зростанню темпів відновлення основних фондів та їх технічне переозброєння є інтенсивним напрямом використання основних фондів підприємств. Це особливо є важливим для підприємств зі значним зносом основних фондів.

Для зростання ефективності використання основних фондів при інтенсивних напрямках існують наступні засоби:

- автоматизація і механізація процесів виробництва;
- модернізація і технічне перевантаження підприємства;
- вдосконалення технологічного процесу на підприємствах;
- вдосконалення операційного циклу виробництва, зменшення його тривалості;
- запровадження новітньої форми управління і організації на виробництві;
- запровадження нових форм організації праці та її оплати;

- сприяння зростанню кваліфікаційного рівня персоналу підприємств;

- запровадження матеріального стимулювання за більш ефективне використання основних фондів підприємства.

До екстенсивних напрямків зростання використання основних фондів, можна віднести, наступні:

- зменшення простоїв устаткування, підвищення якості обслуговування та ремонту;

- запобігання несподіваних перерв у діяльності підприємства;

- зменшення кількості обладнання, що не працює та кількісне збільшення машино-змін роботи устаткування.

Як результат, бачимо, збільшення часу роботи обладнання за певний період та збільшення питомої ваги і кількості працюючого обладнання.

Щоб збільшити час роботи обладнання, потрібні наступні умови:

- постійна підтримка пропорційності роботи обладнання;

- постійне вдосконалення організації виробництва та праці, дотримання норми у технології виробництва, роботи без простоїв, своєчасне виконання якісних ремонтних робіт;

- втілення заходів, які мають підвищити питому вагу основних виробничих операцій в витратах робочого часу.

Зменшення часу внутрішньо змінних простоїв обладнання є головним резервом підвищення ефективності використання виробничих потужностей та основних фондів.

Покращення використання виробничих потужностей та основних фондів залежне від кваліфікації працівників підприємства [33].

Амортизація має важливе значення для ефективного відтворення основних засобів підприємства. Методи її нарахування підприємство обирає саме.

При завищенні норм амортизації підприємство має переваги. Це визначається в:

- прискоренні повернення авансового капіталу;
- прискоренні оборотності капіталу;
- збільшенні чистого грошового потоку;
- збільшенні сум амортизації;
- формуванні резервного фонду для розширеного відтворення засобів праці;
- можливість прискорення відновлення засобів праці.

Всі ці переваги є дієвими тільки тоді коли зростання собівартості продукції за рахунок амортизаційних відрахувань не перевищує цін реалізації. Так як, через високі ціни сама продукція може стати неконкурентоспроможною. Як результат, погані фінансові показники маємо на підприємстві. Також, є потреба в забезпеченні цільового використання коштів амортизаційного фонду.

Покращенню використання основних виробничих фондів підприємства сприяють наступні заходи як введення плати за виробничі фонди, перегляд оптових цін, використання нових показників при розрахунку рівня рентабельності [27].

Всі заходи, що проводяться для покращення використання основних фондів та виробничих потужностей, повинні мати на увазі, здійснення росту обсягу виробництва продукції шляхом ефективного використання всіх резервів підприємства, збільшення коефіцієнту змінності, усунути простої обладнання, зменшити строки освоєння нових потужностей.

Перерахуємо шляхи підвищення ефективності використання основних фондів та виробничих потужностей підприємств:

- збільшення екстенсивного навантаження;
- збільшення інтенсивного навантаження;
- освоєння проектної потужності введеного у дію новітнього устаткування;
- створення механізмів для покращення використання основних фондів;

- скорочення простою обладнання;
- скорочення частки недіючого обладнання;
- використання прогресивних форм організації виробництва;
- використання новітніх технологій;
- підвищення коефіцієнту змінності роботи обладнання.

Серійність виробництва також має свій вплив на структуру основних фондів.

Також, на структуру основних фондів мають вплив наступні фактори:

- спеціалізоване устаткування для особливого характеру продукції;
- обсяг виготовленої продукції, чим він більший тим ефективнішим повинне бути устаткування;
- територіальне розташування підприємства.

В скороченні часу міжзмінних простоїв обладнання полягає головний резерв зростання ефективності використання основних фондів та виробничих потужностей.

Також, важливим є кваліфікація кадрів виробничого персоналу.

Важливим є також відношення самих працівників до своєї виробничої діяльності. Це залежить, також і від матеріального та морального стимулювання персоналу підприємства [31].

Всі заходи по покращенню використання основних фондів та виробничих потужностей повинні передбачати забезпечення росту обсягу виробництва продукції підприємства за рахунок ефективного та повного використання внутрішнього господарського резерву з подальшою інтенсифікацією виробничого процесу.

Є поділ резерву поліпшення використання основних фондів підприємства на 4 групи.

Перша група – це технічне удосконалення засобів праці. Вона в себе включає - технічне переозброєння, модернізація устаткування, усунення диспропорції в виробничих потужностях, розвиток винахідництва, підтримку раціоналізаторства, механізація додаткових виробництв.

Друга група – підвищення тривалості роботи устаткування. Відбувається, за рахунок, зменшення терміну ремонту устаткування, скорочення простою устаткування та його ліквідація в разі не використання у виробництві.

Третя група – покращення управління і організації виробництва. Це запровадження наукової організації виробництва і праці, проектна продуктивність основних фондів, якісне та кількісне забезпечення матеріально-технічним ресурсом, залучення до процесу виробництва надсучасної техніки, для збільшення ефективності виробництва удосконалення матеріальної зацікавленості персоналу підприємства.

Четверта група – роботи, які дають можливість для покращення умов праці та підвищення кваліфікації персоналу.

Покращення використання основних засобів підприємства відображається на зменшенні собівартості продукції, що в цілому веде до збільшення прибутку підприємства і до підвищення рентабельності.

Всі ці заходи, дають можливість підприємству підвищити обсяг випуску продукції, збільшити фондівіддачу та прибуток і в цілому рентабельність виробничих фондів підприємства.

Одним із головних завдань діяльності підприємства є вирішення проблем збільшення ефективності використання основних фондів. Від цього залежить конкурентоспроможність підприємства та його фінансовий стан.

Основний чинник ефективної роботи підприємства - це зростання ефективності використання основних фондів, тобто, переважно застосовувати інтенсивні методи діяльності підприємства.

Досить важливим показником основних фондів є фондівіддача. Фондовіддача показує загальну віддачу при використанні кожної гривні, що була витрачена на основні виробничі фонди [32].

Фондовіддача показує яка величина необхідна при виробництві продукції. Фондовіддача, зазвичай, має тенденцію до зростання. Фондоємність, же, має тенденцію до зниження.

Фондовіддача визначається в вартісних чи у натуральних показниках.

Фондовіддача основних засобів прямо пропорційно має залежність від продуктивності праці та обернено пропорційно – від її фондоозброєності [1].

Темпи зростання продуктивності праці повинні випереджати темпи зростання її фондоозброєності – ці умови потрібні для підвищення фондовіддачі.

Показник фондовіддачі розраховується для усіх основних засобів виробництва.

Фондовіддача – це головний фактор, що визначає обсяг продукції підприємства. Показник фондовіддачі досить складний. Так, як на нього впливає багато різноманітних факторів.

Множенням додаткової кількості на фактичну величину середньорічного вироблення чи на фактичну величину усіх чинників, що формують її рівень, так розраховують резерви зростання випуску продукції при умові залучення новітнього обладнання.

Для визначення резерву зростання випуску продукції за рахунок ліпшої організації виробництва, треба майбутній можливий приріст останнього перемножити на деяку кількість днів роботи усього обладнання підприємства та на фактичне змінне виробництво.

При зменшенні внутрішньозмінних простоїв зростає середня тривалість зміни, та при цьому й випуск продукції. Розрахунок резерву – це можливий приріст середньої тривалості зміни помножений на фактичний рівень середньочасового вироблення обладнання та на можливу кількість відпрацьованих змін усіма технічними засобами [19].

При розрахунку резервів зростання випуску продукції за рахунок збільшення середньочасового виробництва обладнання треба для початку знайти можливість для підвищення останнього за рахунок його модернізації. Тоді, знайдений резерв зростання середньочасового виробництва перемножити на можливу кількість годин роботи обладнання.

Зростання обсягу виробництва продукції та скорочення середньорічних залишків основних виробничих фондів є резервами зростання фондовіддачі.

$$P \uparrow \Phi В = \Phi Вв - \Phi Вф = ВПф + P \uparrow ВП / ОВФф + ОВФд - P \downarrow ОВФ - ВПф / ОВФф, \quad (3.5.)$$

Де - $P \uparrow \Phi В$ – резерв зростання фондовіддачі;

$\Phi Вв - \Phi Вф$ – відповідно можливий та фактичний рівень фондовіддачі;

$P \uparrow ВП$ – резерв зростання виробництва продукції;

$P \uparrow ВП$ – додаткова сума основних виробничих фондів, яка необхідна при освоєнні резервів зростання випуску продукції;

$P \downarrow ОВФ$ – резерв скорочення середніх залишків основних виробничих фондів за рахунок реалізації та здачі у оренду непотрібних та списання непридатних [].

За сучасних умов зростання фондовіддачі ускладнюється, так як, швидко змінюється обладнання та зростають капітальні вкладення.

Розглянемо фактори зростання фондовіддачі. До них відносяться

- фактори підвищення продуктивності обладнання у результаті технічного переозброєння та реконструкції, а також будівництво нових підприємств;

- фактори зростання коефіцієнту змінності роботи обладнання;

- фактори покращення використання потужностей та часу;

- фактори прискорення освоєння потужностей, які вводяться;

- фактори зменшення вартості 1 нової потужності, підприємств, які переозброюються;

- фактори заміни ручної праці на машинну.

Зростання обсягу виробництва на підприємстві – це, перш за все, введення в дію основних фондів та виробничих потужностей, по-друге, покращення використання діючих основних фондів та виробничих потужностей [31].

Висновки

Головна ознака ефективного використання основних фондів – це підвищення обсягу виробництва продукції підприємства та чистого прибутку. Ефективне використання приводить до підвищення ефективності підприємства у цілому, що сприяє поліпшенню його фінансового стану. Оцінювання ефективності використання основних фондів проводиться із застосуванням наступної системи показників – показники оцінювання технічного стану, часткові та узагальнюючі показники використання основних фондів. Основними напрямми підвищення ефективності використання основних фондів є інтенсивні та екстенсивні напрямми.

Економічно вигідним та ефективним використання основних фондів буде тоді коли відбувається стеження за технічним станом, вивчаються ринки виробництва, підвищується рівень спеціалізації виробництва, застосовують новітні технології, усувають простої, проходить модернізація обладнання, покращується склад, структура та стан основних фондів підприємства, удосконалюється управління, планування та організація виробництва і праці, знижується фондомісткість, підвищується продуктивність праці і фондовіддача на підприємстві та інше.

Зробивши аналіз діяльності підприємства, робимо деякі висновки.

Досліджуване підприємство займається виробництвом хлібобулочної та кондитерської продукції. Позитивною тенденцією є те, що обсяги продукції зростають з року в рік.

Підприємство має складний виробничий процес, який вимагає великого використання енергоресурсів, палива та є водомістким.

Середньорічна вартість основних виробничих фондів зростає, зростає також фондомісткість, одночасно бачимо зниження фондовіддачі, що є досить негативним явищем, проте зріс коефіцієнт оновлення, а коефіцієнт вибуття змінився незначно. Все це є свідчить про позитивну тенденцію функціонування підприємства.

Розрахувавши рентабельність, бачимо, що на протязі останніх років вона збільшилася, підприємство отримало прибуток. Тобто, основні фонди підприємства використовувалися ефективно. Та все ж, підприємству необхідно шукати шляхи вдосконалення подальшого використання основних засобів. Так, були запропоновані резерви покращення використання основних фондів підприємства. По-перше, це технічне вдосконалення засобів праці. Друге, це збільшення тривалості роботи машин та обладнання. По-третє, покращення організації та управління виробництвом.

Всі ці заходи дадуть змогу підприємству збільшити обсяг випуску товарної продукції, збільшити показник фондівіддачі, збільшити прибуток від реалізації і балансовий прибуток, а отже й рентабельність виробничих фондів підприємства.

Підвищення ефективності використання основних фондів є одним з головних чинників подальшого ефективного функціонування підприємства.

Тож, підприємство яке ми дослідили, має досить високий потенціал і виробничі потужності, але все це не використовується у повній мірі. Для більш ефективної діяльності підприємства управлінському апарату рекомендується провести заходи із метою покращення використання основних виробничих фондів, робочих ресурсів, по зниженню собівартості та по збільшенню рентабельності виробництва і продукції.

Список використаної літератури

1. Азаренкова Г. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. для самост. вивчення дисципліни. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Знання-Прес, 2015. 287 с.
2. Базілінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2011. 328 с.
3. Баканов М.І., Шеремет А.Д. Теорія економічного аналізу: Підручник. – 2008.
4. Бержанір І. А., Гвоздей Н. І., Улянич Ю. В. Рентабельність як основний показник оцінки діяльності підприємства. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2015. № 1 (2). С. 58-62.
5. Білошапка В. А. Резерви зростання результативності бізнесу в умовах економічного спаду. Актуальні проблеми економіки. 2013. № 1 (155). С. 115-117.
6. Гайбура Ю. А. Прибутковість підприємства: поняття, фактори, резерви. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. № 24. С. 99-104.
7. Гуменюк В.С. Фактори зростання прибутку підприємства. Молодий вчений. 2017. № 7(34). С. 46-49.
8. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. - Суми : Університетська книга, 2012. - 864 с
9. Экономика и бизнес: учебник / под ред. д.э.н., проф. Л. Г. Мельника, д.э.н., доц. А. И. Каринцевой. – Сумы : Университетская книга, 2018. – 608 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80201>
10. Экономика развития: учебное пособие / под ред. д.-ра экон. наук, проф. Л. Г. Мельника, канд. экон. наук А. Вик. Кубатко. Сумы : «Университетская книга», 2017. 352 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80184>
11. Денисенко М.П., Захарова Ю.І. Заходи підвищення прибутковості підприємства. Агросвіт. 2020. № 1. С. 24-28.

12. Єпіфанова І.Ю., Гуменюк В.С. Методика оцінювання прибутковості підприємства. Економіка і суспільство. 2017. Випуск № 12. С. 251-254.
13. Жигалкевич Ж. М. Система управління прибутком як умова ефективного функціонування підприємства. Економіка і суспільство. 2017. № 4. С.145-148.
14. Жихор О. Б. Теоретичні аспекти визначення сутності поняття «прибуток». Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. 2017. № 2 (11). С. 52.
15. Гриценко П., Коваленко Є., Вороненко В., Смакоуз А., Степаненко Є. Аналіз дефініції «зміни» як економічної категорії. Механізм регулювання економіки, (1 (91), 92-98. URL: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.91.07>
16. Динаміка цифрової трансформації соціально-економічних та екологічних систем / В. І. Вороненко та ін. //Агросвіт. 2022. № 15-16. С. 15-22. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89229>
17. Дяченко А. В., Карінцева О. І., Тарасенко С. В., Харченко М. О., Мазін Ю. О., Кисельова К. С. Формування інноваційного інструментарію економічної політики в умовах розвитку світової економічної кризи 2019-2020 рр. в Україні // Механізм регулювання економіки. 2021. № 3. С. 19-37. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/86419>
18. Економіка енергетики : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, І. М. Сотник. – Суми: Університетська книга, 2015. – 378 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/45315>
19. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. - Суми : Університетська книга, 2012. - 864 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80106>
20. Карінцева, О. І., Харченко, М. О., Мазін, Ю. О., Фалько, К. С. Практичні засади підвищення ефективності логістичної діяльності сучасного підприємства. Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. 2021. № 3. С. 127–136. DOI: 10.21272/1817-9215.2021.3-14 <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/86223>

21. Карінцева О.І., Дегтярьова І. Б., Харченко М.О., Долгошеєва О. І., Кіріл'єва А. В. Залучення іноземних інвестицій як інструмент забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку країни. Вісник СумДУ. Серія «Економіка», № 3' 2020. С. 199-211. DOI: 10.21272/1817-9215.2020.3-22 https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/3_2020/22.pdf

22. Карінцева, О. І., Харченко, М. О., Пономарьова, Г. С. Підвищення ефективності бізнес-процесів на виробничому підприємстві // Механізм регулювання економіки. 2020. № 4. С. 58-69. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83754>

23. Мельник Л. Г., Карінцева О. І., Кубатко О. В., Сотник І. М., Завдов'єва Ю. М. Цифровізація економічних систем та людський капітал: підприємство, регіон, народне господарство // Механізм регулювання економіки. 2020. № 2. С. 9-28. DOI: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82236>

24. Мельник, Л., Карінцева, О., Кубатко, О., Дерев'янку, Ю., Маценко, О. (2022). Реструктуризація соціально-економічних систем як складова формування цифрової економіки в Україні у період кризи. Механізм регулювання економіки, (1-2(95-96), 7-13.

25. Мельник Л. Г., Карінцева О. І. (2021) Економіка і бізнес : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, О. І. Карінцевої. Суми : Університетська книга, 2021. 316 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83721>

26. Мельник, Л., Ковальов, Б. (2020). Проривні технології в економіці і бізнесі (Досвід ЄС та практика України у світлі III, IV, і V промислових революцій. Сумський державний університет, с. 180. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/79621>

27. Мельник Л. (2021) Сучасні тренди економічного розвитку: Досвід ЄС та практика України: підручник / за ред. Л. Г. Мельника. Суми: ПФ «Видавництво “Університетська книга”», 2021. 432 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89235>

28. Сотник І.М. (2016) Мотиваційні механізми дематеріалізаційних та енергоефективних змін національної економіки : монографія / за заг. ред. доктора екон. наук, проф. І. М. Сотник. – Суми : Університетська книга, 2016. – 368 <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80197>

29. Сотник І. (2018) Підприємництво, торгівля та біржова діяльність / І. Сотник, Л. Таранюк. – Суми: Університетська книга, 2018. – 572 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80114>

30. Управління змінами : конспект лекцій / укладачі: П. В. Гриценко, Є. В. Коваленко. – Суми : Сумський державний університет, 2020. – 76 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/339162013.pdf>

31. Фундаментальні основи фазового переходу до адитивної економіки: від проривних технологій до інституційної соціологізації рішень. Розробка концепції фазового переходу до адитивної економіки : звіт про НДР (проміжний) / кер. Л. Г. Мельник. Суми : СумДУ, 2021. 78 с. № 0121U109557. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89091>

32. Disruptive technologies for green economy formation in conditions of the fourth industrial revolution: the EU experience / I. Dehtyarova etc. // Socio-economic and management concepts: collective monograph / Krupelnytska I., – etc. – International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2021. P. 388-392. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/86986>

33. Karintseva O., Kharchenko M., Boon E.K., ...Melnyk V., Kobzar O.(2021). Environmental determinants of energy-efficient transformation of national economies for sustainable development.. J. International Journal of Global Energy Issues, 2021, 43(2-3), P. 262–274 <https://doi.org/10.1504/IJGEI.2021.115148>

34. Karintseva O. I., Yevdokymov A. V., Yevdokymova A. V., Kharchenko M. O., Dron V. V. Designing the Information Educational Environment of the Studying Course for the Educational Process Management Using Cloud Services. Механізм регулювання економіки. 2020. № 3. С. 87-97. DOI:

<https://doi.org/10.21272/mer.2020.89.07>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81759>

35. Kubatko, O. V., Chortok, Y. V., Honcharenko, O. S., Nechyporenko, R. M., & Moskalenko, I. M. (2019). Studying Features of Vehicle Type Selection by Trade and Logistics Enterprise. Mechanism of economic regulation. – 2019. – №3. – C. 73–82. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/76448>

36. Melnyk L. H., Derykolenko O. M., Mazin Yu. O., Matsenko O. I., Piven V. S. Modern Trends in the Development of Renewable Energy: the Experience of the EU and Leading Countries of the World // Механізм регулювання економіки. 2020. № 3. С. 117-133. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81810>

37. Melnyk, L., Dehtyarova, I., Karintseva, O., Kubatko, O. Information factors in economic systems and business during transition to digital economy/Selected Aspects of Digital Society Development. Monograph 45. Edited by Tetyana Nestorenko and Aleksander Ostenda, Publishing House of University of Technology, Katowice, 2021. P. 173-178 <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87135>

38. Melnyk, L., Matsenko, O., Dehtyarova, I. & Derykolenko, O. (2019). The formation of the digital society: social and humanitarian aspects. *Digital economy and digital society*. T. Nestorenko & M. Wierzbik-Strońska (Ed.). Katowice: Katowice School of Technology. [in Ukrainian]. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/74570>

39. Melnyk L.G., Kubatko O. (2017) The impact of green-innovations on environmental quality and energy resource consumption. International economic relations and sustainable development : monograph / edited by Dr. of Economics, Prof. O. Prokopenko, Ph.D in Economics T. Kurbatova. – Ruda Śląska :Drukarnia i Studio Graficzne Omnidium 272 p. ISBN 978-83-61429-11-1

40. Melnyk, L., Dehtyarova, I., Kubatko, O., Karintseva, O., & Derykolenko, A. (2019). Disruptive technologies for the transition of digital economies towards sustainability. *Economic Annals-XXI*, 179(9-10), 22-30. doi: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85476>

41. Melnyk L., Sommer H., Kubatko O., Rabe M., Fedyna S. (2020). The economic and social drivers of renewable energy development in OECD countries. *Problems and Perspectives in Management*, 18(4), 37-48. doi:10.21511/ppm.18(4).2020.04

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82719>

42. Melnyk, L., Karintseva, O., Kubatko, O., Derev'yanko, Y., & Matsenko, O. (2022). Restructuring of socio-economic systems as a component of the formation of the digital economy in Ukraine. *Mechanism of an Economic Regulation*, (1-2(95-96)), 7-13. URL: <https://doi.org/10.32782/mer.2022.95-96.01>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89627>

43. Tu, Y.-X., Kubatko, O., Karintseva, O., Piven, V. Decarbonisation drivers and climate change concerns of developed economies. *International Journal of Environment and Pollution*, 2022, 69(1-2), pp. 112–129

44. The effects of the management of natural energy resources in the European Union / V. Voronenko, B. Kovalov, D. Horobchenko, P. Hrycenko // *Journal of Environmental Management and Tourism*. – Craiova: ASERS Publishing, 2017. – Vol. 8, Issue Number 7(23), P. 1410-1419. Available at: <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/1777>

45. Veklych O., Karintseva O., Yevdokymov A., Guillamon-Saorin E. (2020). Compensation mechanism for damage from ecosystem services deterioration: Constitutive characteristic. *International Journal of Global Environmental Issues*, 19(1-3), P. 129–142

<https://doi.org/10.1504/IJGENVI.2020.114869>